

ETNOLOGIJA IN KULTURNA ANTROPOLOGIJA TER FOLKLORISTIKA. KAJ BI S TEM?

KATARINA ŠRIMPF

Večina ljudi ima jasno predstavo, kaj je oziroma kaj naj bi bila folklorna dejavnost. Velik del javnosti ob omembi "folklore" in folklorne dejavnosti najprej pomisli na folklorne skupine, pogosto na polko, valček, "narodno nošo" in morda še kaj, folklorniki in folklornice pa se trudimo, da bi razumevanje te podobe razširili in konkretizirali, saj nas mnogo poskuša pokazati, da se v naši dejavnosti skriva veliko več.

In kaj se zgodi, ko folklornika ali folklornico vprašamo, kaj je etnologija in kulturna antropologija? Nastane tišina. Veliko si jih ne predstavlja, kaj bi to lahko bilo, ali pa ta študij zamenjuje z ekologijo. Najbolj samozavestni, ki so prepričani o svojem prav, pogosto ponosno odgovorijo, da se etnologi ukvarjajo z "narodnimi nošami". Drugi plaho vprašajo, ali je to morda raziskovanje starih običajev.

Kot študentka etnologije in kulturne antropologije ter folklornica hkrati se vsakič znova spopadam s tem, kako posamezniku predstaviti pojem etnologije in kulturne antropologije, ne da bi tudi jaz postala stereotipna in se zadovoljila z razlago, da gre za vedo, ki raziskuje stare šege in navade.

Kaj je etnologija in kulturna antropologija in kaj folkloristika?

Etnologija in kulturna antropologija je vse, kar ljudje naštevajo. Je raziskovanje šeg in navad, je tudi ukvarjanje z oblačilno, glasbeno, plesno in drugo dediščino, a je tudi veliko več. Skupni koren besed etnologija in antropologija je logos – starogrška beseda za vedo, znanje in govor. Izraz antropologija je sestavljen iz dveh besed: anthropos, kar pomeni človek, in logos, kar pomeni vedo (Muršič 2005 : 4). Bolj natančno je antropologija "... primerjalno preučevanje človeških družb in kultur... /.../ Cilj antropologije je opisati, analizirati in razložiti različne načine življenja, tj. kultur, s katerimi se posamezne človeške skupine, družbe, prilagajajo na svoje okolje" (Nanda po Muršiču 2005: 5). Beseda etnologija pa je sestavljena iz besede ethnos, ki je označevala "barbarsko" in "primitivno" ljudstvo, ter besede logos (Muršič 2005 : 7) in tako je opredeljena kot veda "o načinu življenja ali, natančneje, o zgodovini načina življenja posameznih narodov" (Baš 1968: 274).

V akademskem in javnem prostoru govorimo o etnologiji, kulturni antropologiji kot o "specifičnih področjih skupnega polja preučevanja človeka in njegove kulture/družbe ter načinov življenja s terensko (etnografsko) izkušnjo", zanimajo pa jo "pretekli in sodobni načini življenja, ljudska in popularna kultura, tradicije in sodobna inovativnost, podeželje in urbana središča, domača območja in tuje dežele ..." (Muršič 2005 : 13, 16). Torej vsekakor več kot le tisto, s čimer se ukvarjamo v folklornih skupinah.

Za študij etnologije in kulturne antropologije sem se odločila ravno z željo, da bi izvedela čim več o folklori, o nekdanji oblačilni kulturi, ljudskih plesih ter o šegah in navadah. Prav kmalu po vpisu na študijski program sem se streznila. Na urniku je pisalo, da se bom učila o metodologiji, etnologiji Afrike, zgodovini etnoloških in kulturnoantropoloških teorij, antropologiji religije ... O Slovencih in njihovi kulturi ter dediščini pa bolj malo. In tako je tudi ostalo vse štiri letnike študija, saj je bilo slovenski kulturi posvečeno manj predmetov kot neslovenski, čeprav hkrati drži, da sem pridobila mnogo znanj, ki so me usposobila za raziskovalno delo ter mi dala strokovno razgledanost, s katero zdaj lažje dojemam in analiziram podatke, pridobljene v svojih raziskavah kulture Slovencev. Čeprav me študij etnologije in kulturne antropologije ni usposobil za delo v folklorni skupini (tak seveda tudi ni njegov namen), mi je dal nekaj osnovnih načel, ki mi zelo pomagajo pri ukvarjanju s folklorno dejavnostjo.

Poleg etnoloških in antropoloških so pomembne tudi folkloristične raziskave – torej raziskave vede, "ki preučuje folkloro, njene pojave in značilnosti" (Baš ur. 2004: 131). Besede folkloro pa se tukaj ne razume v pomenu, ki jo nepoznavalci enačijo s folklorno dejavnostjo, ampak se jo razume kot "ustvarjalnost v ljudski kulturi (besedna umetnost, glasba, gledališče, ples, likovna umetnost)" (Baš ur. 2004: 130). Torej folklorist ni plesalec v folklorni skupini, ampak je "strokovnjak, ki raziskuje folkloro" (Baš ur. 2004: 131). Plesalci in plesalke v folklornih skupinah so folklorniki in folklornice.

Folklorne skupine naj bi bile gledališče zgodovine, torej naj bi s poustvarjanjem predstavljale utrinke preteklega, predvsem s plesom povezanega življenja. Brez strokovnih raziskav, ki so jih naredili etnologi in kulturni antropologi ter folkloristi, bi bilo delo folklornih skupin precej oteženo. Zato bi bilo dobro, da bi folklorniki in folklornice imeli osnovno znanje o vedah, iz katerih črpajo navdih za svoje delovanje.

Raziskovanje

Občasno se morajo tudi člani folklornih skupin lotiti manjših ali večjih raziskav. Naj bo zgolj brskanje po virih in literaturi ali pa že pravo terensko delo. Če želimo ustrezno poustvariti s plesom povezane dogodke iz nekdanjega življenja ali zgolj ples, ki so jih ljudje plesali, moramo biti dosledni že pri iskanju podatkov in pri sami raziskavi. Že z izborom virov, ki se jih poslužujemo,

delamo selekcijo podatkov in svojo lastno interpretacijo preteklosti.

Pri raziskavah se srečujemo z ustnimi, slikovnimi in materialnim viri, a vsak vir ima kljub svoji povednosti pasti, na katere moramo biti pozorni. Pri ustnih virih se moramo zavedati, da je spomin zelo selektivna in subjektivna stvar. Morda si je določena oseba v vasi neki dogodek zapomnila povsem drugače kot druga, zato moramo zbrati čim več pričevanj, ki nam potem omogočajo bolj jasno sliko. Prav tako ljudje ohranjajo predmete iz različnih vzrokov. Morda je bil predmet za njih dragocen ali pa so preprosto pozabili, da ga imajo, in se je zato ohranil. Večinoma se ohranijo predmeti z večjo vrednostjo in taki, ki so bili manjkrat v uporabi. Pri slikovnih virih moramo biti še posebno pazljivi, saj nam slike in fotografije pogostokrat prikazujejo stanje, kakršnega v resnici ni bilo. Še dandanes želimo, da smo na fotografijah videti dobro, v času, ko je bila fotografija še redka, pa so si ljudje za fotografiranje naredili najboljše obleke, kar so jih premogli, zgodilo se je tudi, da so si jih za fotografiranje celo sposodili.

Ko se lotevate kakršnih koli raziskav, bodite kar se da objektivni. Če se tega lotevate prvič, prosite kakšnega strokovnjaka, da vam pri delu pomaga ali vas usmerja pri iskanju gradiv. S folklorno dejavnostjo na Slovenskem je povezanih kar nekaj ljudi, ki poznajo izročilo in pomagajo folklornim skupinam pri njihovem delovanju. Etnokoreolog, katerega delo na področju raziskovanja plesne dediščine je za folklorne skupine zelo pomembno, je Mirko Ramovš. Med folklorne skupine je zelo znana etnologinja Marija Makarovič, ki je s svojim raziskovalnim delom pomagala obleči marsikatero folklorno skupino. Etnolog in kulturni antropolog je tudi Bojan Knific, ki bdi nad vso folklorno dejavnostjo in skrbi za organizacijo strokovnih izobraževanj. To je samo nekaj etnologov, ki pomagajo folklornim skupinam pri njihovem delovanju. Strokovno pomoč ponuja tudi mnogo drugih ljudi, na katere vsekakor ne smemo pozabiti.

Ko se v folklornih skupinah lotevamo priprav novih programov in ko obnavljamo obstoječe, je prav, da pregledamo vsaj osnovno literaturo, ki obstaja. Mnogi so pisali o šegah in navadah (na primer Niko Kuret in Janez Bogataj), o oblačilni kulturi (na primer Angelos Baš, Marija Makarovič, Janja Žagar, Bojan Knific), o plesu (bibliografija Mirka Ramovša je bila objavljena v prejšnji številki Folklornika) in o glasbi (na primer Zmaga Kumer, Marko Terseglav). Če na spletnem knjižničnem sistemu Cobiss (www.cobiss.si) vtipkamo ta imena, bomo dobili ogromno gradiva, za katerega bi bilo prav, da bi ga poznali. Kadar pa nam knjige ne zadostujejo ali ko želimo predstaviti nekaj, česar v knjigah ni, se lahko odpravimo na teren in poskušamo potrebne podatke zbrati z intervjuji. Zelo dobro je, da vse pogovore, s katerimi zbiramo podatke, zapisujemo, še boljša metoda je snemanje, saj omogoča poznejšo bolj natančno obdelavo. Seveda imata oba načina beleženja svoje prednosti in slabosti. V obeh primerih pa moramo povedati, zakaj zbiramo podatke, in

sogovornika vprašati, ali dovoli, da si podatke beležimo, snemamo pogovor. Težav s tem navadno ni, prav pa je, da ljudje vedo, s kakšnim namenom smo prišli k njim na pogovor.

Zelo dobro je pogledati v muzeje in ustanove, na primer v Slovenski etnografski muzej, Narodni muzej Slovenije. Če se lotevate obsežnejših raziskav, vsekakor ne smete spustiti Arhiva Slovenije ter pokrajinskih in drugih muzejev v okolici.

Za konec

Delo etnologov in kulturnih antropologov je raziskovanje človekove kulture tako v preteklosti kot v sedanjosti. Poslanstvo folklornih skupin pa je prikaz in poustvarjanje s plesom povezane preteklosti ustvarjalnosti. Da bi bil prikaz čim bolj stvaren, bi bilo dobro, da bi se folklorne skupine bolj posluževale zbranega gradiva v muzejih in raziskav etnologov in kulturnih antropologov ter drugih strokovnjakov ali pa se morda same ali ob pomoči kakšnega strokovnjaka lotile resnejših raziskav. Folklorne skupine so pomemben dejavnik pri ohranjanju predstav o slovenskem ljudskem izročilu in pri njegovem poustvarjanju, zato mora biti njihovo delovanje osnovano na strokovni podlagi. Le tako bomo folklorniki lahko kakovostno predstavljali slovensko ljudsko izročilo, ne da bi ga pri tem pretirano stereotipizirali ali si ga celo na novo izmišljevali. Resnega razloga za slednje početje res nimamo.

LITERATURA

Baš, Angelos
1968 'O predmetu etnologije. (Teze za diskusijo.)' *Časopis za zgodovino in narodopisje* 4: 273–277.

Baš, Angelos ur.
2004 *Slovenski etnološki leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Muršič, Rajko
2005 *Uvod v metodologijo; izbrane teme; skripta*. Ljubljana.